

نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری در این کشور

هوشنگ پرهمت^۱، پرویز دلیرپور^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد علوم سیاسی، دانشگاه پیام نور زرین شهر اصفهان، زرین شهر، ایران

^۲ استادیار، دانشگاه پیام نور زرین شهر اصفهان، زرین شهر، ایران

چکیده

به رغم شکل‌گیری جریان‌های مختلف سلفی‌گری تکفیری که مدعی احیایی، اصلاحی و انقلابی در جهان اسلام هستند امروزه ایدئولوژی وهابیت گرایانه جزء لاینفک نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری در این کشور است. خاستگاه ترویج خشونت در نظام آموزشی و گروه‌های تکفیری عربستان تلقی حق پندارانه مطلق‌گرایی از دین و شریعت است که آبخور فکری‌اش اندیشه‌های ابن تیمیه و محمد بن عبدالوهاب است. فرضیه این مقاله بر این اساس است که نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری در این کشور تابعی از ایدئولوژی وهابیت است و همچنین در این مقاله سعی شده است با روش توصیفی - تحلیلی به این سوال پاسخ داده شود که تأثیر مطلق‌گرایی وهابیت گرایانه در ترویج خشونت در نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری این کشور چگونه است. این مقاله بر اساس گردآوری داده کتابخانه‌ای و اسنادی است که از طریق کتب و مقالات تجزیه و تحلیل شده است.

واژه‌های کلیدی: نظام آموزشی، عربستان سعودی، وهابیت، گروه‌های تکفیری، سلفی‌گری.

۱- مقدمه

وهابیت مهمترین زیر مجموعه سلفی‌گری در جهان اسلام است که با حمایت عربستان در نظام آموزشی و گروه‌های تکفیری این کشور نشر پیدا می‌کند. خاستگاه اصلی سلفی‌گری منطقه شبه قاره هند و پاکستان است که نقش تعیین کننده‌ای در تکثیر گروه‌های تکفیری سلفی دارد مبلغان وهابی سعودی به کمک دلارهای نفتی ایدئولوژی وهابیت را در عربستان و جهان گسترش می‌دهند و کلاس‌های درس مدارس دینی و مساجد و معابر کسانی را تربیت می‌کنند که در شرایط بحرانی با استفاده از شعارهای فریبنده و پشتیبانی مادی در خارج از عربستان نمود پیدا می‌کند در حال حاضر سلطه تندوره‌های وهابی، کنترل خود را بر نظام آموزشی عربستان گسترش داده‌اند و نظام حاکم از فعالیت آنها حمایت می‌کند. نظام حاکم در عربستان علی‌رغم متفاوت بودن گروه‌های سلفی درصدد ایجاد یک همگرایی در زیر یک پرچم تا بتواند شیعه مذهبی را نابود سازد و همچنین در راه رسیدن به مقاصد سیاسی با همسویی آمریکا و بعضی کشورهای فرا منطقه‌ای در تقابل با انقلاب اسلامی ایران دست به تشنج آفرینی می‌زند. گرایش حق پندارانه و مطلق‌گرایی گروه‌های تکفیری در این کشور همچون داعش در قالب فقه سنتی و برداشت انحرافی از جهاد ابتدایی منجر به ترویج خشونت در منطقه و قتل عام شیعه مذهبی و دیگر مسلمانان شده است؛ و اما تقابل وهابیت و استکبار جهانی در ورود انقلاب ایران به سومین هزار سال چرم و چوب گسترش پیدا کرد که در این راستا اسلام شیعی به رهبری آیت اله خمینی و روحانیت شیعه معادلات آنها را در منطقه و جهان بهم زد و تأثیرپذیری کشورهای عرب منطقه از انقلاب اسلامی ایران، الگوی بیداری اسلامی در کشورهای منطقه گردید.

۲- رویکرد آل سعود و آموزه‌های وهابیت‌گرایانه بر نظام آموزشی و گروه‌های تکفیری این کشور

خاستگاه وهابیت به پیمان محمد بن عبدالوهاب و محمد بن مسعود حاکم درعیه (نجد عربستان) برمی‌گردد. اگر بخواهیم تعریفی برای واژه "سلفیه" ارائه دهیم یعنی بازگشت به سبب اول صدر اسلام که در واقع سلفیه بستر وهابیت است که به عبارت دیگر مدعی بازگشت به دوران صحابه و تابعین و تابعین تابعین است که درون مایه فکری این مذهب اندیشه‌های ابن تیمیه و ابن قیم و ابن عبدالهادی است که محمد بن عبدالوهاب موسس این مذهب اندیشه خود را از این شخصیت‌ها که در عصر خود در بحران‌های بی‌ثباتی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی بسر می‌بردند عاریت گرفته است.

آنچه مسلم است محمد بن عبدالوهاب مانند ابن تیمیه پیرو مذهب حنبلی و اهل حشو بود. عقاید ابن تیمیه و شاگردانش ابن قیم و ابن عبدالهادی را سرمشق خود قرار داد و در این راه از آنها یک گام فراتر نهاد تا جائیکه عموم مسلمانان را کافر و مشرک دانست و کلیه بلاد اسلامی حتی مکه و مدینه را که هنوز بدست وهابی‌ها نیفتاده بود "دار الحرب" نامید و جنگ با مسلمانان و اشغال آن اماکن مقدس و تخریب تمام شعائر اسلامی را بر پیروان خود واجب شمرد. (وهابیت سیاسی، ۱۳۹۵: ۹۰: ۹۱). در دنیای معاصر نشر وهابیت در سیستم آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری نهادینه شده است.

مدارس وهابی‌ها که به شدت دیدگاه‌های تکفیری خود علیه بخشی از مسلمانان و غیر مسلمانان هستند سالهاست که در کشورهای مختلفی تأسیس شده است. مدارس که به کمک مستقیم مالی عناصر سعودی، اداره می‌شوند و به شکل مستقیم مغز و فکر جوانان را با پنداری‌های سراپا انحرافی وهابیت پر می‌کنند و با اندیشه ایجاد ارتش عقیدتی بر پایه تعلیمات افراط-گرایانه وهابیت، جهت تأثیرگذاری عظیم بر جهان اسلام و فرو نشاندن حق قدرت طلبی خویش، دامنه بحران را به ملل دچار بحران گسترده‌ترند. (غرابی، ۱۳۹۵: ۲).

دیدگاه‌های سنتی در عربستان باعث شده است که بسیاری از دختران در سنین پایین ترک تحصیل نمایند حتی دانشجویان را در تحولات بهار عربی منفعل کند. وهابیت همچون روحی است که به نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری موجودیت کاذب می‌دهد و اندیشمندان و دانشگاه‌های این کشور آن را در داخل و خارج عربستان نشر می‌دهند.

بیشتر دانشجویان دانشگاه اسلامی مدینه متوره را جوانان مسلمان کشورهای مختلف تشکیل می‌دهند که پس از تحصیل به تبلیغ آیین وهابیت و سیاست‌های عربستان در خارج از کشور می‌پردازند (محمدی، ۱۳۸۱: ۵۴).

جهت‌گیری کلی آثار منتشره دینی در عربستان؛ اعم از تحقیق متون تصحیح آثار کهن و تک‌نگاریهای موضوعی بیشتر محور نشر اندیشه سلفی‌گری وهابیت و رد مخالفان آنان دور می‌زند، تحقیق و نشر آثاری مانند کتاب «التوحید» «ابن خزیمه»، «العظمه» ابوالشیخ و نگارش آثاری مانند «صفات الله بین الاثبات و التأویل» و «رویه الله» که از آثار نشر یافته دانشگاه ام‌القری است نمونه روشن این مدعاست (همان: ۵۶-۵۵).

در عربستان سعودی ۱۹ دانشگاه دولتی بیش از ۱۰۰ کالج و بیش از ۲۶ هزار مدرسه وجود دارد به لحاظ کمیت در رتبه‌بندی‌های جهان در سطح نازلی قرار دارد و بیش از ۶۰۰ هزار دانشجو در دانشگاه و کالج‌های عربستان سعودی مشغول تحصیل هستند که ۵۸ درصد از آنان را زنان تشکیل می‌دهد. نظام آموزشی سعودی‌ها با انتقال هنجارهای فرهنگی اجتماعی موردنظر رژیم پادشاهی تأکید دارند دولت حق نظارت و کنترل در مورد سیاست‌های آموزشی را به علما واگذار کرده است. تا از این طریق نفوذ قوی تعلیمات را در برنامه درسی دانشگاه تضمین کند. به هر حال آموزه‌های وهابیت در نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری چون القاعده، داعش - طالبان نقش اساسی دارد تا جایی که همه را کافر می‌پندارند و جوانان فریب خورده و فاقد هر گونه آموزش برای زندگی در یک جامعه مترقی و انسانی را در راستای مقاصد سیاسی از آنها استفاده ابزاری می‌شود، بنابراین به نظر می‌رسد آموزش و پرورش داعش تحت تأثیر آموزه‌های محمد بن عبدالوهاب و فقه سنتی به تربیت ترویس می‌پردازد.

اعضاء القاعده در عربستان از بین بن لادن‌ها و خانواده‌های ثروتمند نبودند بلکه اغلب آنها برآمده از بخش‌های نسبتاً سرکوب شده جامعه‌اند که با حس نفرت جمعی با منشاء اجتماعی برآمده از نظام آموزشی مبتنی بر وهابیت، ضد حکومت پادشاهی و پدر خوانده آمریکا وارد عمل شد (هدایتی شهیدانی، مرادی کلارده، ۱۳۹۳: ۲۳۷).

البته این یک واقعیت است که نظام آموزشی عربستان و گروه‌های تکفیری این کشور خط مشی ضد شیعه دارند اما با سقوط ۵۷ و شکل‌گیری انقلاب شیعه مذهبی‌ها در ایران معادلات منطقه‌ای قدرت بهم خورده و تقابل سعودی‌ها و غرب علیه ایران شدت گرفت که در ورود ایران به سومین هزار سال چرم و چوب انقلاب ایران مقاوم‌تر شد و امروزه همگرایی وهابی سعودی با دیگر گروه‌های متنوع و نامتجانس سلفی در تقابل با شیعه مذهبی‌های ایران و دیگر مسلمانان برای ساخت امپراتوری عربی خوابی است که تعبیر آن با وجود اسلام سیاسی، شیعه مذهبی‌ها محال است.

شیعه‌ای که پرچم دارش روحانیونی بوده‌اند که میراث فلسفی شیعه را ۱۴۰۰ سال و اندی تاکنون سینه به سینه و فقط و فقط برای حفظ سنت عقیدتی و دفاع از قانون علی که مورد تجاوز عربها قرار گرفت، با خون خود آبیاری کرده‌اند که با پیروزی انقلاب شیعه مذهبی‌ها در ایران به نظر می‌رسد که در غروب عصیان در غرب در آینده، تنها بشر ایرانی است که با تمسک به اسلام شیعی و برتری اصالت‌های انسانی پرچم‌دار، رستاخیزی است که بشریت را نجات خواهد داد. این مهم امکان پذیر نیست مگر اینکه متولیان دینی بتوانند اسلام شیعی را متناسب با مقتضیات زمان تشریح نمایند تا رسالتش در برابر بشریت و برای بشریت نمایان گردد.

اکنون خطری جدی برای استکبار جهانی این است که خیزش اسلامی مردم ایران سبب گردد تا جهان اسلام این حرکت عظیم را سرمشق خود قرار داده و انقلاب اسلامی ایران رهبری سیاسی - فکری جهان اسلام را بدست گیرد (انصاری لاری، ۱۳۶۹: ۶۸).

۳- خاستگاه خشونت افراط‌گرایی وهابیت گرایانه

آن‌گاه که پیمان محمد بن سعود و محمد بن عبدالوهاب در سال ۱۳۵۸ هجری منعقد شد در واقع زیر بنای افراط‌گرایی وهابیت گرایانه با حمایت شمشیر پی‌ریزی شد که پیوند مذهب و شمشیر در دراز مدت تا کنون نتیجه‌ای مشروعیت دادن مذهب به شمشیر و حمایت شمشیر از مذهب برای قتل و عام شهرها و کشورها در قالب سلاح تکفیر بوده است از (۱۷۴۵ م/ ۱۸۱۸ م) که دولت آل سعود شکل گرفت صدها هزار مردم مسلمان جزیره العرب و عراق و شام به دست اینها به قتل رسیدند که تاکنون جهان اسلام با این پدیده افراط‌گرا مواجه است.

اینکه عده‌ای با هر دین و مسلکی خود را هدایت شده مطلق از سوی خداوند بپندارند و فهم شریعت الهی را در دایره برداشت- های خویش محدود کنند و حقوق انسانی پیروان دیگر مذاهب را نقض کنند ارتباطی به اصل آموزه‌های آن دین و شریعت نمی‌تواند داشته باشد. در واقع دین و شریعت و باور به جهان اخروی دست‌مایه توجیح تعدیات و نقض فاحش حقوق انسانی، از سوی آنها گشته تا جنایات خویش را دستوری از جانب خدا جلوه داده و وعده بهشت را توجیهی برای ساختن جهنمی کنند که در دنیا ساخته‌اند. آیا خداوند افرادی را که جان و مال و ناموس و آبروی دیگران، تنها به صرف دگراندیشی و پیروی از دین و مذهبی دیگر، تعدی می‌کنند به بهشت می‌برد (موسوی عقیقی، ۱۳۹۳: ۱۵).

مگر نه این است که خداوند در آیات قرآنی به قومیت‌ها و فرهنگ‌های مختلف اشاره کرده و نخواست همه را یک دست و دارای یک آیین نماید. «اگر خدا می‌خواست فقط آنها را امتی یگانه می‌گردانید» (قصص: ۵۶) یا می‌فرماید «برای هر امتی مناسکی قرار دادیم که آنها بدان عمل می‌کنند پس نباید با این عمل با توبه ستیزه برخیزند» (حج: ۶۷).

به هر حال در ابواب معادلات و سیاست نقش اصلی کتاب و سنت و علم فقه نقش تنظیم و جهت دادن بوده نه تأسیس. اسلام هر گاه این فکر را ترویج می‌کرد که مردم باید شیوه زندگی کردن را از کتاب و سنت و فقه بدست آورند، هرگز نمی‌توانست از جزیره العرب بیرون برود. راز گسترش سریع آیین اسلام همین بود که شیوه‌های گوناگون زندگی انسان را که در جوامع مختلف وجود داشت به رسمیت شناخت و در مورد از میان برداشتن آن برنیامد و در آنها تا آن اندازه دخالت کرد که موجب همسویی آنها با سلوک دینی و اخلاق اسلامی می‌شود. (مجتهد شبستری، ۱۳۸۱: ص ۶۱).

اما افراط‌گرایی وهابیت‌گرایانه در متن اندیشه، اندیشمندان این مذهب قرار گرفته است که منشأ خشونت در جهان اسلام گردیده است وهابیت مهمترین مجموعه سلفی‌گری در جهان اسلام است که دارای گرایش‌های دیوبند - اخوان المسلمین و اهل حدیث که هر کدام به عنوان مکتب سلفی دارای چند گرایش هستند که سلفی‌گری وهابی به دنبال متحد کردن این جریان‌هاست که آنها را در تقابل با شیعه مذهبی‌ها و مقاصد سیاسی بکار گیرد. مثلاً دیوبند، شاخه سمیع الحق آن که طالبان زابیده اوست خط مشی تندتری دارد و گروه‌های تکفیری دیگری چون لشکر جهنگری، جیش محمد - لشکر طیبیه وابسته به دیوبند برای رسیدن به اهداف خود دست به روش خشونت‌آمیزی همانند، بمب‌گذاری - ترور - کشتار جمعی و حملات انتحاری می‌زنند که گروهک جنایتکار داعش در قالب سلاح تکفیر با برداشت‌های انحرافی از جهاد ابتدایی که آن را در زمان حاکمان همچون نماز پنج‌گانه واجب می‌دانند و بر این باورند که برای گسترش اسلام در سال حداقل یکبار باید دست به جهاد ابتدایی زد که برخلاف شیعه که جهاد ابتدایی را در زمان امام معصوم واجب می‌داند. اینها با نگاه یک جانبه افراطی گونه دست به خشونت‌های خونباری زدند که برای بشریت هیچ گاه فراموش شدنی نیست.

۴- نتیجه‌گیری

امروزه جهان اسلام در شرایطی است که از یک سو، عربستان و آمریکا و کشورهای منطقه‌ای در جهت مقاصد سیاسی و تقابل با شیعه مذهبی‌ها و انزوای جمهوری اسلامی ایران از وهابیت و گروه‌های تکفیر بهره‌برداری سیاسی می‌نمایند؛ و از سوی دیگر مطلق‌گرایی در قالب تحجر دینی و تلقی حق‌پندارانه در نظام آموزشی و گروه‌های تکفیری عربستان موجودیت جهان اسلام و تمدن بشری را تهدید می‌نماید.

چنانچه نتوانیم اسلام شیعی را که در سقوط ۵۷ فلسفه سیاسی‌اش را به نمایش گذاشت و دعوتی بود برای رهایی بشریت از مکاتب ناتوان بشری، متناسب با مقتضیات زمان به جامعه و دین معرفی کنیم عملاً در گسترش وهابیت سهیم بوده‌ایم که این خیانتی است انقلابی و عقلانی که در دراز مدت جهان اسلام با آن دست به گریبان است.

منابع

۱. قرآن کریم
۲. انصاری لاری، محمد ابراهیم (۱۳۶۹)، پیشینه سیاسی و فکری وهابیت، بنیاد معارف اسلامی قم.
۳. سمیعی اصفهانی، رجایی (۱۳۹۵)، تبیین‌ساز و کارهای باز تولید سلطه پادشاهی سعودی در پرتو بهار عربی، فصلنامه علمی پژوهشی و سیاست جهانی، شماره ۲، ص ۱۶۱-۱۶۲.
۴. شبستری، محمد مجتهد (۱۳۸۱)، هرمنوتیک کتاب و سنت، فرایند تفسیر وحی، تهران، طرح نو.
۵. غرابی (۱۳۹۵)، پیوند مذهب و شمشیر / عربستان سعودی خاستگاه تروریست تکفیری در جهان، نشریه مطالعات بین‌المللی تروریسم، شماره ۱۲.
۶. قربان‌زاده سوار، ایزدی (۱۳۹۵)، تأثیر اقدامات جریان‌های تکفیری بر تصویر صدور انقلاب اسلامی و صلح طلبی نظام جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه اندیشه سیاسی در اسلام، شماره ۷، ص ۶۶.
۷. محمدی، علی، (۱۳۸۱)، شناخت عربستان، ترجمه: علی محمد آشتانی (۱۳۸۱). تهران - نشر مشعر.
۸. موسوی عقیقی، سید محمد (۱۳۹۳)، مبانی تئوریک داعش - و بسایت لتعارفو.
۹. موسسه مطالعات اندیشه سازان نور (۱۳۹۵)، وهابیت سیاسی.
۱۰. هدایتی شهیدانی، مرادی کلارد، (۱۳۹۴)، مولفه‌های موثر بر سیاست خارجی عربستان سعودی در قبال تروریسم تکفیری، فصلنامه پژوهی آفاق امنیت، شماره ۲۳، صفحه ۲۳۷.

Saudi Education System and Takfiri Groups in this Country

Hooshang Porhemmat¹, Parviz Delirpoor²

1- Masters student of political science, Islamic Azad University Zarrin Shahr Esfahan, Zarrin Shahr Esfahan, Iran

2- Assistant Professor, Payame Noor University, Zarrin Shahr Esfahan, Zarrin Shahr Esfahan, Iran

---

Abstract

Despite the formation of various Takfiri Salafist movements that claim to be revitalizing, reforming, and revolutionizing the Islamic world today, Wahhabi ideology is an integral part of the Saudi education system and Takfiri groups in this country. The origin of the promotion of violence in the educational system and the Takfirist groups of Saudi Arabia is a perceived right to absoluteism of religion and the law, which is the intellectual propaganda of Ibn Taymiyyah and Mohammed bin Abdul Wahhab's ideas. The hypothesis of this paper is that the Saudi education system and takfiri groups in this country are based on the Wahhabi ideology and In this article, we tried to answer the question by descriptive-analytic method that the effect of Wahhabism's absoluteism on the promotion of violence in Saudi education system and its takfiri groups is. This article is based on the collection of library and document data that is analyzed through books and articles.

Keywords: Educational system, Saudi Arabia, Wahhabism, Takfiri groups, Salafism

---